

12. A NŐK40 PROGRAM DILEMMÁI

SIMONOVITS ANDRÁS & TIR MELINDA

A Nők40 program Magyarországon 2011 óta működik: lényege, hogy minden olyan nő, akinek a jogviszonya elérte a 40 évet, az az általános korhatár alatt is nyugdíjba vonulhat, anélkül hogy csökkenne az általános korhatárhoz tartozó nyugdíja. Egy évvel később, 2012-ben megszűnt a Nők40-en kívüli előrehozott nyugdíjazás: sem a nyugdíj csökkentésével, sem a nélkül nem lehet az általános korhatár alatt nyugdíjba menni. Ez a kettős rendszer hungaricum, véleményünk szerint célszerűtlen, és csak a politikai körülmények tartják életben: a kormányzati retorika kiemeli a Nők40 nagyvonalúságát, és az ellenzék inkább szeretné kiterjeszteni ezt a „nagyvonalúságot” a férfiakra is, mintsem egy nemzetközileg szokásos uniszex rugalmas korhatárt javasolna.

Tanulmányunkban először ismertetjük az adatokat, majd értékeljük a rendszer előnyeit és hátrányait. A téma szakirodalmá meglegelősen szűkös. A kiindulópont *Augusztinovics* (2005) és *Augusztinovics–Köllő* (2007), amely írások ráirányították a figyelmet a töredezett munkapályákra. A Nők40 témaköréről lásd *Mihályi–Vincze* (2016) mellett különösen a következő munkákra támaszkodunk: *Czeglédi és szerzőtársai* (2016), *Granseth és szerzőtársai* (2016), valamint *Simonovits* (2018).

Kezdjük az adatok bemutatását a 2007 és 2016 között évenként nyugdíjba vonuló nők létszámával és életkorával (*12.1. táblázat*)! Miközben az általános korhatár némi megszakítás után ütemesen emelkedett – 61-ről 63,5 évre (1996-ban még csak 55 év volt) – a nyugdíjba vonulási létszámok két évben megugrottak – 2007-ben a következő évi körülbelül 8 százalékos kezdőnyugdíj-csökkentés beharangozása, majd 2011-ben a Nők40 lehetőségének hirtelen megnyílása miatt –, egyébként eléggé egyenletesen alakultak, a Nők40 létszám szintén. A teljes és a Nők40 női népesség korcentrúma csak lassan emelkedett, és a teljes népességben ezt az emelkedést 2011-ben jelentősen megakasztotta: 2,2 évvel csökkentette a Nők40 bevezetése. Végeredményben az átlagos korcentrúm 10 év alatt 3,2 évvel, ezen belül a Nők40 kedvezményezettjeinél 1,4 évvel nőtt.

Átlagosan a Nők40 keretében nyugdíjba vonultak járadéka alig tért el a férfi–női átlagnyugdíjtól, tehát jelentősen felülmúlták a többi nő nyugdíját. Ez a többlet csak részben fakad a hosszabb szolgálati időből, másik oka a nagyobb éves kereset.

Ezen a ponton idézzük a *Czeglédi és szerzőtársai* (2016) megállapításait. A *12.2. táblázat* a Nők40 program 2013. évi helyzetét mutatja be. Itt a legnépesebb születési évjárat az 1955-ös, átlagéletkoruk 58 év, átlagos szolgálati idejük 41 év. A zömük élt a 40 éves jogviszony után járó lehetőséggel, de 15 százalékuk 42 éves, illetve 11 százalékuk 43 éves jogviszonnyal lett nyugdíjas. A *12.3. táblázat* ugyanezt a bontást a kereseti és nyugdíjadatoknak a forintösszegeit feltüntetve mutatja, jogviszony szerint bontva.

12.1. táblázat: Öregségi nyugdíjba vonuló nők létszáma és életkora

Év	Összes		Nők40	
	létszám (ezer fő)	korcentrum (év)	létszám (ezer fő)	életkor (év)
Általános korhatár: 61				
2007	62,0	57,8		
2008	39,3	57,3		
Általános korhatár: 62				
2009	15,2	59,9		
2010	13,6	60,7		
2011	84,9	58,5	54,8	57,6
2012	51,2	59,2	26,6	57,8
2013	40,2	59,6	24,1	58,0
Általános korhatár: 62,5				
2014	39,1	59,6	27,6	58,3
2015	41,7	60,0	28,7	58,7
Általános korhatár: 63				
2016	54,9	61,0	28,7	59,0

Forrás: Fazekas–Köllő (szerk.) (2017) 11.5. táblázat, 269. o. alapján.

12.2. táblázat: A 2013-ban nyugdíjba vonuló Nők40 adatai

Születési év	Létszám-eloszlás (százalék)	Átlag-életkor	Átlagos szolgálati idő	Létszám szolgálati idő szerinti eloszlása (százalék)				
				40	41	42	43	44
1953	4,9	60,0	41,5	37,7	29,4	18,4	4,9	5,1
1954	26,6	59,0	41,1	59,7	16,1	8,5	8,5	4,4
1955	32,9	58,2	41,1	61,4	9,3	15,2	10,5	1,7
1956	17,7	57,1	41,7	31,2	17,4	37,8	11,3	0,0
1957	9,3	56,1	40,7	65,6	23,6	7,2	0,0	*
1958	4,7	55,2	40,3	87,1	9,7	*	*	*
Átlag/összesen	100,0	57,9	41,1	56,3	14,8	15,9	8,2	2,0

* 0,05-nél kisebb érték.

12.3. táblázat: A 2013-ban nyugdíjba vonuló Nők40 kereseti és nyugdíj adatai

Születési év	Létszám-eloszlás (százalék)	Helyettesítési arány ^a	Átlagos szolgálati idő	Létszám szolgálati idő szerinti eloszlása (százalék)				
				40	41	42	43	44
1953	0,938	0,771	40,5	70,6	18,2	6,9	2,3	1,2
1954	0,954	0,776	40,2	86,9	10,4	1,8	0,6	0,2
1955	0,954	0,775	40,2	90,2	8,0	1,2	0,4	0,2
1956	0,793	0,655	40,2	89,8	8,8	1,0	0,3	0,2
1957	0,792	0,639	40,2	91,7	7,6	0,6	0,0	*
1958	0,760	0,609	40,1	95,0	5,0	*	*	*
Átlag/összesen	0,897	0,731	40,2	88,2	9,1	1,5	0,6	0,3

^a Az éves átlagos nettókereset százalékában.

* 0,05-nél kisebb érték.

Megjegyzés: Időközben megjelent az *ONYF* (2015) forrás is, és a 2014-es adatok lényegében ugyanezt a helyzetet tükrözik.

Forrás: *ONYF* (2014) 111–112. o., 6.9. táblázat rövidítve.

MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet Adatbankjában rendelkezésre álló *kapcsolt adminisztratív adatbázis* segítségével pontosabb képet kaphatunk az egyes nyugdíjtípusokba tartozó nők 2011-es helyzetéről. Témánk szempontjából az öregségi nyugdíjazás három változatát különböztettük meg: előrehozott nyugdíjas, Nők40 kedvezménnyel és a korhatáron nyugdíjba vonulók. A következőkben e három csoportot hasonlítjuk össze (pályatöredettség, nyugdíjazás előtti átlagkereset és megállapított nyugdíj összege alapján).

A fentebb vázolt nyilvános statisztikák, illetve korábbi vizsgálatok adataiból is látható, hogy minden évben igen nagy a nők körében a korhatár előtt nyugdíjba vonulók aránya; mi több, a korhatáron visszavonulók vannak kisebbségben. A nyugdíjba vonulási átlagéletkor (a korcentrum) változásai tulajdonképpen csak a törvényi változásokat követik. A 12.3. táblázat ismertetésekor már felhívtuk a figyelmet a 40 éves szolgálati idő vízválasztó jellegére, továbbá a nyugdíjakban tapasztalt egyenlőtlenségekre (amely azonos korcsoportban a 35–39 és a 40–44 éves szolgálati idejük között mutatkozik).

A tanulmány záró része *Granseth és szerzőtársai* (2016) bővítése alapján készült. Közérdekű adatigénylés keretében az Államkincstárba beolvadt ONYF-től részletes kereszt táblázatot kaptunk a 2016-ban nyugdíjba vonuló nők nyugdíjba vonulási életkoráról és szolgálati idejéről. A laza–merek rendszer¹ miatt a legtöbb cella üres (senki sem mehetett nyugdíjba 40 évnél rövidebb jogviszonnal, hacsak el nem érte a 63 évet). Helytakarékosságból a 12.4. táblázatban a korbetöltött rövidebb szolgálati időket sorfolytonosan közöljük.

Helytakarékosságból a 12.6. táblázatban három osztályba sűrítjük a 12.4–12.5. táblázat adatait:

1. osztály: korhatár alatti nyugdíjas, 40 év vagy hosszabb szolgálati idő (korbetöltött);
2. osztály: korbetöltött nyugdíjas, 40 évnél rövidebb (Nők40);
3. osztály: korbetöltött nyugdíjas, 40 év szolgálati idő.

A sűrített adatokat a 12.6. táblázat tartalmazza, a 3. osztályt kihagyjuk, adatai kikövetkeztethetők. Külön kiemeljük a nyugdíjba vonulási kor és a szolgálati idő hossza közti eléggé erős negatív korrelációt: $-0,587$.

12.4. táblázat: Tömörített táblázat a 2016-ban nyugdíjba vonult nőkről, nyugdíjazási életkor = 63

Szolgalati idő	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
Relatív gyakoriság	0,008	0,008	0,009	0,010	0,013	0,014	0,016	0,016	0,016	0,017
Szolgalati idő	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
Relatív gyakoriság	0,019	0,020	0,022	0,021	0,022	0,023	0,021	0,025	0,026	0,029

Forrás: *Államkincstár*.

¹ Laza a Nők40 kedvezményezettjei és merev a többiek szempontjából.

12.5. táblázat: Tömörített kereszt táblázat a 2016-ban nyugdíjba vonult nőkről, Nők40

Szolgálati idő (év)	Nyugdíjazási kor								
	55	56	57	58	59	60	61	62	63
40	0,014	0,019	0,026	0,113	0,038	0,013	0,008	0,004	0,030
41	0,004	0,011	0,012	0,012	0,026	0,025	0,010	0,004	0,018
42	0,000	0,014	0,030	0,012	0,008	0,019	0,020	0,005	0,015
43	0,000	0,000	0,013	0,016	0,009	0,006	0,017	0,011	0,014
44	0,000	0,000	0,000	0,005	0,008	0,006	0,003	0,008	0,017
Összesen ^a	0,018	0,044	0,081	0,058	0,089	0,069	0,058	0,024	0,094

^a Összesen átlag: 41,2.

Forrás: *Allamkincstár*.

12.6. táblázat: Háromosztályos sűrítés – részstatisztikák

1. osztály súlya (korbetöltött)	2. osztály súlya (Nők40)	1. osztály várható szolgálati idő	2. osztály várható nyugdíjazási kor	Nyugdíjazási kor relatív szórása - 2. osztály	Szolgálati idő relatív szórása - 1. osztály
0,551	0,355	58,6	31,4	0,390	0,547

A 12.7. táblázatban közöljük a háromosztályos sűrítés aggregált eredményeit.

12.7. táblázat: A három osztály átlagértékei

	Várható nyugdíjkor	Várható szolgálati idő	Nyugdíjkor szórása	Szolgálati idő szórása	Korrelációs együttható
Átlagérték	60,6	37,8	2,6	5,7	-0,587

Könnyen belátható, hogy a normális körülmények esetén a Nők40 kedvezményezettjei átlagosan kevesebbet, a többiek átlagosan többet fizetnek be életük során, mint amennyit visszakapnak.

A legutolsó három év reálbérrobbanása azonban megváltoztatta a helyzetet. Ha újraszámoljuk az utolsó három év adatai alapján, akkor újabban jelentős veszteséget szenvednek el a Nők40 egyes csoportjai a maradékkal szemben. Tegyük például fel, hogy a Nők40 keretében egy nő 2016-ban 40 éves jogviszonnal és szolgálati idővel 60 évesen ment nyugdíjba 100 egységnyi éves nyugdíjjal, amelyet még várhatóan 20 évig kap. Mi lett volna, ha csak 2019-ben megy nyugdíjba (43 éves teljesítménnyel)? A 80 százalékos helyettesítés 86-ra nőtt volna (7,5 százalékos emelkedés), a valorizáció miatt 2019-től kezdve $1,07 \times 127 = 137$ egységnyi nyugdíjjal, amelyet közelítően 17 évig élvezne. (Mintha a nyugdíjszámláján kivételesen jól kamatozott volna a pénze!) A két életpálya-nyugdíj $20 \times 100 = 2000$ egység és $17 \times 137 = 2329$ egység, jelentős különbség a nyugdíjba vonulást elhalasztó javára.

Hivatkozások

- AUGUSZTINOVICS MÁRIA (2005): Népeség, foglalkoztatottság és nyugdíj. *Közgazdasági Szemle*, 52. évf. 5. sz. 429–447. o.
- AUGUSZTINOVICS MÁRIA–KÖLLŐ JÁNOS (2007): Munkapiaci pálya és nyugdíj, 1970–2020. *Közgazdasági Szemle*, 54. évf. 6. sz. 529–559. o.
- CZEGLÉDI TIBOR–SIMONOVITS ANDRÁS–SZABÓ ENDRE–TIR MELINDA (2016): A nyugdíjba vonulási szabályok hatása: nyertesek és vesztesek. *Közgazdasági Szemle*, 63. évf. 12. sz. 1261–1288. o.
- FAZEKAS KÁROLY–KÖLLŐ JÁNOS (szerk.) (2017): *Munkaerőpiaci Tükör, 2016*. MTA KRTK, Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest.
- GRANSETH, E.–KECK, W.–NAGL, W.–SIMONOVITS, A.–TIR, M. (2016): Negative correlation between retirement age and contribution length? CERS-HAS Discussion papers, MT-DP, 2016/33.
- MIHÁLYI PÉTER–VINCZE LÁSZLÓ (2016): A „Nők–Férfiak 40” nyugdíjkonceptió pénzügyi következményeinek szemléltetése a felosztó-kirovó rendszerben. *Gazdaság és Pénzügy*, 3. évf. 1. sz. 3–24. o.
- ONYF (2015): *Statisztika Évkönyv, 2014*. Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság Budapest.
- SIMONOVITS ANDRÁS (2018): Merevség és rugalmasság a magyar nyugdíjrendszerben, *Sigma*, 49. évf. 1–2. sz. 1–10. o.